

ایکونجی جلد

۱۹۳۶

تورکیات مجموعہ سی

استانبول دار الفنون تورکیات انسٹیٹیوٹی طرف سے نشر ایڈیٹر

مدیر:

کوسرینی زاده محمد فؤاد

استانبول دار الفنون شدہ «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسہ

استانبول - دولت مطبعہ سی

۱۹۳۸

« اوماي » آلههسى حقنده

«اورخون آبدەلرى» نده ذكر ايدىلن «اوماي» آلههسى توركلرك مىلى آلههلر ندىن مىدر، يوقسە دىكر قوملردن مى كلىدر؟ بومسئله حقنده رشى سويلەمك بزم اقتدار مزخار جندەدر. بوالآلهه نك ايرائىلارك «هاى-ها» لىلە علاقه دار اولايلىمەسى بردن بزم خاطره كله بىلدىكى كى، هندىلردەدە عىن اسمده بر آلهه بولوندىغى دەبرىردە كورمشىدك. دىكر مدنى كىلەر واصطلاحلار بر قومدن دىكرىنە انتقال ايندىكى كى، الھار وآلههلر، دىنى آيين وعنقنەلردە، چوق دفعە، سياردرلر. فقط بزم ايجون كمهم اولان نقطە، «اوماي» آلههسنك پاك اسكى دورلردە توركلرك مىلى آلههلرى صيراسنە كچەرك تا صوك زمانلرە قدر شامانى توركلردە «اوماي كوتلى» نك محافظە ايدىلەسى جەتيدر. «اوماي» آلههسى، معلوم اولدىغى وجەلە، الكاسكى اولارق «اورخون آبدەلرى» نده مذكوردىر. بورادە «بىلكە قاغان» والەسنى «اوماي» ە تشبىه ايدىيور :

«اوومای تەك ئوگەم قاتون قوتیگا اینیم کول تکین ایر آت بولدی»
 [«اوومای» بکزر قادین آنام طالعه کوچوک برادریم کول تکین ارنامنی آلدی]
 بوجه اوزرئندە کرک «رادلوف» [۱] و کرک «مەلیورانسکی» [۲]، «اوومای» کالته و بونک دە
 چو جو قورحامیسی روح اولدیغنی سویله مشر و بوجو صدمه مأخذ اولارق یالکز «ویریتسکی» نك
 «آلتای و آلاداغ لهجه لری لغتی» نام اثرندن استفاده ایتشلردر [ص ۴۷۲] .
 «اورخون آبدەلری» ندن صو کرا، «اوومای»، محمود کاشغری نك «دیوان لغات الترک» ندە ذکر
 اولونور: «امای شی یخرج من بطن المرأة بعد الولادة كالقح، قيل انه صاحب الولد في البطن وفي المثل
 «امایقا تینسا اوغل بولور» معناه من خدم ذلك تجد الولد النساء يتفالن بذلك» دییه تعریف
 ایدیلشدر [ج ۱، ص ۱۱۱] . «محمود کاشغری» کی براسلام عالمی، البته، «اوومای برالته» در
 دییه مزدی . مع مافیه «صاحب الولد»، «یتفالن بذلك»، و بالخاصه «اوومای طابارسه
 (عبادت ایدرسه) اوغول اولور» عبارەلری، «محمود کاشغری» زمانندە بیله «اوومای کولتی»
 عننه لرینک اووقتی اسلام تورکر آراسندەده محافظه ایدیلدیکنی کوستره بیلیر. بو کونکی شامانی
 تورکر دده، آشاغیده کوریلەجکی وجهله، «اوومای»، «صاحب الولد» در. «آلتون کول»
 جوارندە [آباقان نهرینک صاغ ساحلندە کی داغلر آراسندە] بولونان کتابەلرک برندە بو آتیز
 اوومای بکیمز « یازیلیدر [۳]. بو کتابەنک «اوومای بک» نامندە بر بکک قبرطاشی اولدیغنی
 آکلا شیلەمشدر. بوندن، اسکی تورکرک «اوومای» اسمنی چو جو قورینه دخی ویرمش اولدقلری
 آکلا شیلیرکە، چوق معنیداردر.
 بو کونکی شامانی تورکر دده کی «اوومای» الیه سی حقندە معلومات، بزه معلوم اولدیغنه کورە،
 اک اول «راهب ویریتسکی» طرفندن ویریلشدر. مومالیه، داهاه اورخون آبدەلرینک کشفندن
 اول نشر ایتدیکی لغت کتابندە، آلتایلیلرک «اوومای» یاخود «اوومای اینه سی» دینلن برالته سندن
 بحث ایدەلرک : [«اوومای اینه سی» یاخود «اوومای» چو جو قورک و حیوان یاورولرینک حامیسی
 اولان برالته روحدر] دیور [۴]. مع مافیه «ویریتسکی» و «رادلوف» آلتای دینیاتنه طأد
 یازدقلری اثر و مقاله لرندە بوالته ندن بحث ایتشلردر .

[۱] رادلوف : موغولستانده کی اسکی تورک یازیلری ، پترسبورغ ۱۸۹۵ ، ص ۱۰۴

[۲] مەلیورانسکی : کول تکین شرفنه دیکیلن آبدە ، شرق شعبه سی یازیلری ، XII ص ۱۱۷

[۳] رادلوف : موغولستانده کی اسکی تورک یازیلری Die Alturkisch. Insch. der Mongolei

ص ۳۳۷ ، ۳۵۹] .

[۴] «آلتای و آلاداغ لهجه لری لغتی» ، قازان ۱۸۸۴ ، ص ۴۷۲ ، رادلوف «لغت» ندەده

عیناً اوعبارەلری نقل ایتشدر [۱ ، ۱۷۸۸]

« قاتانوف » طرفندن طوبلانوب « رادلوف » ك « تورك خاق ادبياتى نمونه لرى » كلياتنده نشر اولونان [۹ نجى جلد، ص ۶۶۵] متنلر ده عينا شو جمله موجوددر: « ييزباستاب اولكن آدامناك تورمه نده ايماي ايجمه مك قاداتوستهر بو ايكي قازيك ». قاتانوف بوراده كى « ايماي » ك « اوماي » اولد بغه دقت ايده مەمش ، بناء عليه ، « اولكن آدامناك » جمله سنى « بويوك عزيز آدمك » ديه ترجمه ايدهر ك « ايماي » كله سنى ده « يوا = حوا » ايله ترجمه اينمشدر [جلد ۹، ص ۵۵۲ ترجمه] . بزه كوره دوغروسى بودر: « بز ابتدا آتامز « اولكون » دن توره ديكمز وقت بو ايكي قاين آغاجى « اوماي » ايله برابر كوكن اينمشدر . بو قدار واضح وقولاى بر عباره نك « قاتانوف » كى برتوركيانجى طرفندن آ كلاشيلمامه سنى سبب ، احتمال كه ، شامانلر ك بو آلهه نى خريستيانلر دن ايشيتدكلرى « يوا : حوا » ايله قاريشد يرارق سويله مەلريد .

عين اثرده [متن ص ۵۷۵ ، ترجمه ۵۶۲] دفن مراسمندن بحث ايديلن يرده : « بارچاك كيزى نان كه لكه نده آراغى ايزه رده آراغىنى تورسارى اوس قاداتاب نانى دير ، ايماي ايجمه سارى ... » . ترجمه : « بارچه (آدملر مزاردن) كلد كدن صو كرا راقى ايجهر كن راقىنى تور طرفنه [اولك يوقارى باشنه] كوشه يه اوچ دفعه پوسكورورلر [بو] آتامز « اوماي » طرفنه (در) » . « قاتانوف » بوراده ده « اوماي » ي « حوا » ايله ترجمه ايديدور . « اوماي » آلهه سنك خاطره سى « ياقوتلر » ده ده محافظه اولونديغى ، « تروشجانسكى » نك « ياقوتلر ده سياه دينك تكاملى » نام اثرينه « ناوموف » طرفندن علاوه ايديلن مقاله ده (ص ۱۷۸) كورويورز : « ياقوتلر ده براله واردر كه « اوغوايمينا » دييورلر . حرفياً « چوجوق ايمى سى » ديكدر . بو چوجوق « ايمى » سى بر قوش كچى چوجوق اوزرنده اوتور وبونكله مذكور چوجو غك نسلى بركتلى اولاجىقى خبر ويريرمش . ايشته « اورخون آبدەلرى » نده و « ديوان لغات الترك » ده اسمى كچن « اوماي » ك ، بو كونكى شامانى توركلر آراسنده محافظه اولونان خاطره سى ، شيمدليك بيلديكمزه كوره ، بوندن عبارتدر .

عبدالقادر